

Realizm magiczny, absurd i dramat – próba interpretacji sztuk Niny Sadur

Streszczenie

Niniejsza praca jest próbą przybliżenia oryginalnej twórczości dramaturgicznej współczesnej rosyjskiej pisarki z Nowosybirsk, reżyserki i scenarzystki, miłośniczki i znawczyni teatru, znanej nie tylko w Rosji, ale w całej Europie i w wielu krajach na innych kontynentach.

Dramaturgia Niny Sadur nie jest błaha i stereotypowa, to zjawisko niezwykle, wywołujące kontrowersje i żarliwe dyskusje w literaturze krytycznej. Twórczość Sadur charakteryzuje się wieloznaczeniowością i właśnie ta cecha jej utworów dramaturgicznych jest przyczyną najróżniejszych interpretacji. Sztuki ukazują współczesnego człowieka, jego samotność, żalosne jestestwo i desperackie poszukiwania swojego miejsca w świecie. Właśnie człowiek zawsze znajduje się w centrum zainteresowania pisarki, która swoją twórczością sygnalizuje największe – jej zdaniem – zagrożenia mogące wystąpić w jego życiu. Sadur w swoich dramatach zdecydowanie wskazuje na liczne przejawy zwycięstwa demonicznych sił, na to, że racjonalnie myślący człowiek we współczesnym świecie utracił poczucie bezpieczeństwa, pewności i stabilności. Jest to rezultatem, między innymi, zerwania więzi z przyrodą oraz z tradycją, na którą składają się dawne wierzenia, obyczaje, określony sposób myślenia i postępowania. Dlatego ratunku dla współczesnego człowieka autorka upatruje w szeroko rozumianej magii, która pomoc ma w pozbyciu się własnej „rzeczowości” i w osiągnięciu wyższego wymiaru istnienia.

Sztuki Sadur są analizowane w pracy w kontekście szeroko rozumianego realizmu magicznego. Przejawia się on w światopoglądzie, świadomości społecznej, artyzmie i poetyce utworów. Realizm magiczny zmienia sposób rozumienia pojęcia realizm, dopełnia, poszerza i pogłębia obraz zjawisk realnych w świecie przedstawionym. Najważniejszy jest realizm,

ponieważ stawia sobie za cel ukazanie świata, nie zaś jego wymyślenie. Magia, choć również istotna – uzależniona jest od realizmu. W konstrukcji wątku, bohatera i świata widoczne są ślady niesamowitości, transcendentalności i metafizyczności. Jednak wszystkie fantastyczne elementy wpisują się w codzienność jako jej bezsporne, integralne i naturalne części. Tylko wtedy osiągnięta zostaje równowaga między sferami realną i magiczną. Dlatego tak ważne jest, aby nie wydzielać elementów fantastycznych, nie wyróżniać i nie objaśniać ich odmiennego charakteru. Wszystkie sztuki Sadur rozpoczynają się w sposób realny, ale stopniowo wątek zaczyna nabierać cech tajemniczości, wypełnia się mistycznymi asocjacjami. Zawsze jednak granica pomiędzy światem znanym a nieznanym pozostaje mglista tak, aby oba mogły wzajemnie w siebie wnikać, przeplatać się ze sobą. Elementy magiczne nie deformują rzeczywistości, a stanowią jej naturalny element, dlatego Sadur nigdy nie wyjaśnia ich pochodzenia. Nadnaturalność nie dominuje w sztukach Sadur, ale równocześnie jest ich istotną częścią, bez której cały obraz świata nie mógłby istnieć.

W pierwszym rozdziale pracy analizowana jest problematyka pozornej nieobecności realizmu magicznego w wybranych sztukach Sadur. Poruszony został problem przekształcenia fikcji w rzeczywistość oraz anektowania realności przez teatr. Dzięki tym zabiegom badacz dramatu może zgłębić strukturę opisanego w utworze społeczeństwa wraz z ukrytymi w nim możliwościami oraz siłami, ale także ze wszystkimi niedoskonałościami, których na co dzień się nie dostrzega. W omówionych dramatach Sadur odwołuje się do przestrzeni bliskich zarówno jej, jak i wielu innym obywatelom Rosji. Eksponuje w nich bardziej realną niż magiczną stronę rzeczywistości, jednak w każdej sztuce czyni to tak, by odbiorca mógł wyczuć, że pod ową normalnością i codziennością kryje się coś mrocznego, niezwykłego i tajemniczego. Ma mu w tym pomóc szeroko rozumiane szaleństwo, które w różnych formach ujawnia się u poszczególnych postaci. Sztuki Sadur ukazują moment przełomowy w ich życiu, kiedy np. mieszkanie w komunałce czy praca sprzątaczką stają się nie do zniesienia, kiedy chaos zaczyna pomagać, a porządek unicestwia wszelką indywidualność. Wtedy realizm ustępuje miejsca magii, a szaleństwo pomaga bohaterowi odkryć swoją przynależność do świata.

W drugiej części rozpatrywane są zasady gry Sadur cudzym tekstem i słowem. Przełom XX i XXI wieku to punkt kulminacyjny form wtórnych, dramaturdzy starają się odtworzyć dzieła klasyków, przekształcając je i dostosowując odpowiednio do nowej epoki. W tę tendencję wpisuje się także Sadur, która grając z tradycjami jednocześnie gra czytelnikiem, podpowiadając, że

wykorzystanie znanych tekstów nie zawsze służy do wyrażenia ustalonych niegdyś światopoglądów. Niewyczerpanym źródłem inspiracji dla pisarki jest Mikołaj Gogol – genialny pisarz, któremu stara się oddać hołd. Autor *Martwych dusz* zafascynował ją jako przedstawiciel realizmu magicznego, przy pomocy którego piętnował on rzeczywistość. Sadur w swoich remarkach ponownie odkrywa nieco zapomniane znaczenia, kreując jednocześnie nowe kody i eksplorując współczesną rzeczywistość. Dialog tradycji z nowatorstwem prowadzi do refleksji nad stanem współczesnego społeczeństwa rosyjskiego i stanowi próbę przywrócenia równowagi w realnym świecie

Sadur wnikliwie obserwuje otaczający świat dostrzegając w nim niezwykłość, cudowność. Jej sztuki poprzetykane są mistycznymi wrażeniami i odczuwaniem tajemniczości oraz wieloaspektowości świata, który pomieścić może zaskakującą ilość zła w różnej postaci. Omawiane dramaty zawierają w sobie obszerny kontekst mitologiczny i folklorystyczny, pojawiają się w nich postacie Baby Jagi, diabła, szamanki, pojawia się Matka Ziemia, a towarzyszy im motyw katastrofy. Twórczość Sadur tworzy atmosferę kataklizmu, upadku świata, akcja jej sztuk toczy się „na granicy”. Tej problematyce poświęcony został trzeci rozdział pracy. Przeróżające elementy, zagadki, tajemnice łączą się tu z ludowymi wierzeniami i magią, aby dać czytelnikowi możliwość spojrzenia na codzienne życie, a także zajrzenia w głąb swoich myśli i uczuć. Absurdalność wyróżniająca dramaty Sadur pozwala nawiązać do twórczości oberiutów. Wraz z cudownością i innością stanowi element decydujący o oryginalności omawianych sztuk.

Magical realism, absurd and drama – an attempt to interpret plays by Nina Sadur

Summary

This monograph presents the original dramas of contemporary Russian playwright from Novosibirsk, who is also a director and a screenwriter, great lover of the theatre and expert in theatre matters. She is popular not only in Russia, but also in Europe and in many countries of the other continents.

Sadur's plays are unconventional, controversial and multifaceted what is the leading cause of controversy. She describes a modern man and his loneliness, miserable existence, his desperate search for his place in the world. Sadur's plays show all the problems connected with man using playwright's individual choices, there are also no stereotypes.

Texts are analysed in the context of magical realism which can be shown in ideology, social living, artistic thoughts and poetics. Magical realism changes the way of understanding reality, adds new meanings to those pieces of text which are related to real life. The most important part of the current is realism, because its basic aim is to show the world, not to create it. Magic is also important but is always subordinate to realism. Supernatural, transcendental, metaphysical elements of plays can be found in plots, persons and construction of the world. However, all this fantastic element fit with the everyday life as its indisputable, integral and natural parts. This is the only way to result in equality between realistic and magic areas. This is the reason why it is so important not to isolate fantastic elements, not to explain them, not to underline their otherness. Every Sadur's play begins realistically but gradually plot is being changed into more intricate and mysterious. Nevertheless, the line between known and unknown worlds is always foggy so they could blend together. Abnormal behaviour of heroes and their madness are perfectly recognizable

and normal. Supernatural doesn't dominate in Sadur's plays but is so important that the presented reality cannot exist without it. We live in exactly that world which is shown in Sadur's dramas.

The subject matter of part one of the present study is madness connected to apparent lack of magical realism. Playwright describes in her works heroes in the soviet reality. Sadur's dramas show the turning points in their lives, when they are tired of living in communal apartment, working as a cleaner or following the rules. Than the realism give way to magic and madness helps person to find his place in the world.

Part two, in its turn, is devoted to Sadur's playing with another writer's text. Playing with traditions, the writer, at the same time, plays with the readers, suggesting that a well-known, or classical text doesn't have to express the established views. The playwright has conceded that she is profoundly fascinated with Gogol's works, consequently, in the later part of the chapter, the connections between her dramas and the great author are discussed.

Sadur's plays contain extensive mythological and folk context with the catastrophic motive. The atmosphere of cataclysm, world's collapse is present in Sadsur's dramas, everything is on the edge. Demonic elements, secrets and mysteries connect with national beliefs and magic, thanks to that the reader can look at his everyday life but also can fathom his thoughts and feelings. This is the topic of third part of the present study.